

УДК 379.8:316 “20”

Сидоровська Євгенія Андріївна
старший викладач кафедри філософії,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна,
savikt@ukr.net

ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ XXI ст.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати вплив дозвіллевої діяльності на якість життя людини в умовах соціокультурного простору XXI ст. **Методи дослідження** складає сукупність базових принципів: об'єктивності, історизму, системності, багатфакторності, комплексності, розвитку та плюралізму, а для досягнення мети – використані методи наукового пізнання: проблемно-хронологічний, конкретно-історичний, статистичний, описовий, логіко-аналітичний. **Наукова новизна.** Проведено культурологічне дослідження взаємовпливу понять «якість життя» та «дозвілля»; проаналізовано сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів дозвілля та визначено їх вплив на якість життя; розглянуто сучасні форми дозвіллевої діяльності в контексті формування якості життя людини в соціокультурному просторі XXI ст. **Висновки.** На основі проведеного культурологічного аналізу дозвіллевої діяльності як чинника формування якості життя людини в соціокультурному просторі XXI ст. з'ясовано, що позитивні емоції, отримані в процесі дозвіллевої діяльності, забезпечують більш високий рівень сприйняття якості життя людини.

Ключові слова: дозвіллева діяльність, якість життя, соціокультурний простір.

Сидоровская Евгения Андреевна, старший преподаватель кафедры философии, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Досуговая деятельность как фактор формирования качества жизни человека в социокультурном пространстве XXI века

Цель исследования. Исследовать и проанализировать влияние досуговой деятельности на качество жизни человека в условиях социокультурного пространства XXI века. **Методы исследования** составляет совокупность базовых принципов: объективности, историзма, системности, многофакторности, комплексности, развития и плюрализма, а для достижения цели – использованы методы научного познания: проблемно-хронологический, конкретно-исторический, статистический, описательный, логико-аналитический. **Научная новизна.** Проведено культурологическое исследование взаимовлияния понятий «качество жизни» и «досуг»; проанализированы совокупность объективных и субъективных факторов досуга и определено их влияние на качество жизни;

рассмотрены современные формы досуговой деятельности в контексте формирования качества жизни человека в социокультурном пространстве XXI века. **Выводы.** На основе проведенного культурологического анализа досуговой деятельности как фактора формирования качества жизни человека в социокультурном пространстве XXI века выяснено, что позитивные эмоции, полученные в процессе досуговой деятельности, обеспечивают более высокий уровень восприятия качества жизни человека.

Ключевые слова: досуговая деятельность, качество жизни, социокультурное пространство.

Sydorovska Yevheniia, Senior Lecturer at the Department of Philosophy, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Leisure activity as a factor of forming human life in the socio-cultural space of the 21st century

The purpose of the article is to study and analyze the influence of leisure activity on the quality of human life in the conditions of the socio-cultural space of the 21st century. **The research methodology** consisted in the set of basic principles: objectivity, historicism, systematicity, multifactoriness, complexity, development and pluralism; to fulfill the research purpose, the following methods of scientific knowledge were used: problem-chronological, concrete-historical, statistical, descriptive, and logical-analytical. **The scientific novelty of the work** lies in the cultural study of the interaction between the concepts of “quality of life” and “leisure”; the analysis of the collection of objective and subjective factors of leisure and their influence on the quality of life; the consideration of contemporary forms of leisure activity in the context of forming the quality of human life in the socio-cultural space of the 21st century. **Conclusions.** Based on the conducted cultural analysis of leisure activity as a factor of forming the quality of human life in the socio-cultural space of the 21st century, it was found out that positive emotions obtained in the process of leisure activity provide a higher level of perception of the quality of human life.

Key words: leisure activity, quality of life, socio-cultural space.

Вступ. Визначення якості життя на особистому або суспільному рівні – складний процес, який загалом залежить від обраних індивідуумом визначальних факторів, серед яких така детермінанта як дозвілля відіграє неабияке значення. На нашу думку, на сучасному етапі існує нагальна необхідність об'єднання об'єктивних знань та суб'єктивних уявлень про дозвіллеву діяльність, з метою проведення комплексного дослідження для детального розуміння даної галузі та виявлення зв'язків з якістю життя людини в соціокультурному просторі XXI ст.

Аналіз публікацій. На сучасному етапі аналізу дозвіллевої діяльності та структурі якості життя людини присвячено велику кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців, які в багатоаспектних дослідженнях та наукових розвідках розглядають ці поняття в культурологічних, психологічних та

педагогічних контекстах. Наприклад, Н. Цимбалюк («Інституціональна модернізація культурно-дозвіллевої сфери в Україні», 2005) досліджує призначення культурно-дозвіллевих утворень з позиції забезпечення умов для активного культурного дозвілля населення, відтворення фізичних та духовних сил, інтенсивного розвитку самодостатньої культурної діяльності та індивідуальних творчих здібностей; Ю. Возна («Культурно-дозвіллева сфера як простір соціалізації студентської молоді», 2012) аналізує необхідність пошуку шляхів вирішення проблеми соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах через культурно-дозвіллеву діяльність; Ю. Павлова («Оздоровчо-рекреаційні технології та якість життя людини», 2016) окреслює теоретичну модель структури якості життя та визначає базові компоненти благополуччя людини, аналізує вплив комплексних оздоровчих та рекреаційних програм на компоненти якості життя різних груп населення. Проте, у вітчизняному науковому просторі, особливості дозвіллевої діяльності як чинника формування якості життя людини у соціокультурному просторі XXI ст. й досі лишаються не достатньо висвітленими, що й зумовлює актуальність статті.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати вплив дозвіллевої діяльності на якість життя людини в умовах соціокультурного простору XXI ст.

Виклад основного матеріалу. Поняття «якість життя», як процес когнітивного судження, визначається як «глобальна оцінка від задоволення життя людиною, відповідно до обраних нею критеріїв» [10, с. 475–492].

Судження про те, наскільки людина задоволена якістю власного життя на даному етапі, засновано на порівнянні з індивідуально визначеними індивідуумом стандартами, такими як, наприклад, матеріальний добробут (як детермінанта рівня життя, що відображає характеристику середовища, але не саму діяльність людини), зайнятість, здоров'я, дозвілля, особисте життя тощо, які при визначенні задоволення якістю життя для кожної людини мають своє значення. Відтак, якість життя визначається об'єктивними факторами, а також суб'єктивним сприйняттям факторів, які впливають на життя людини. М. Арґайл визначає відчуття щастя як «стан радості або відчуття позитивної емоції; задоволення від життя в цілому або таких його частин як робота, дозвілля тощо» [4, с. 56].

Визначення якості життя на особистому або суспільному рівні – складний процес, який загалом залежить від обраних визначальних факторів, серед яких такі детермінанти як дозвілля та культура були офіційно визнані порівняно нещодавно.

Поняття «дозвілля» традиційно розглядається науковцями з точки зору дискреційного (вільного) часу, діяльності (заснованої на власному виборі та самовизначенні), а також сприйнятті й осмисленні людиною себе самої в процесі цієї діяльності. Основою будь-якої дозвіллевої діяльності є індивідуальний суб'єктивний досвід діяльності, який обирається індивідуумом самостійно й здійснюється лише заради нього [5, с. 34]. Відтак, участю людини

в різноманітних дозвіллевих міроприємствах є важливим фактором підвищення рівня якості життя.

Варто зазначити, що дозвілля, як вільний від роботи час, який людина заповнює різноманітними заняттями – невід’ємна складова життя в контексті споживання благ, відчуття задоволення, щастя тощо. Деякі вчені, досліджуючи соціокультурне значення поняття дозвілля, не ототожнюють його з поняттям вільного часу, хоча вони тісно пов’язані між собою, оскільки в даному випадку дозвіллева діяльність людини – це діяльність у вільний не лише від необхідної праці у сфері зайнятості час, але й у вільний час від відтворення життєвих функцій в домашньому господарстві та в межах соціальних відносин [3, с.7].

Ж. Дюмазедьє, аналізуючи тенденції виникнення дозвілля, робить висновки, що дозвіллева діяльність у житті людей (йдеться про населення розвинених країн – *Авт.*), має тенденції до зростання, а її привабливість та цінність практично перевершили цінність діяльності людини в робочий час [2, с. 53].

Наразі, дозвілля, як одна зі сфер життєдіяльності людини, впливає на розвиток галузей економіки та сприяє трансформації дозвіллевої інфраструктури, а його інноваційні форми, зумовлені соціальною диференціацією сучасного суспільства. Велике значення в сучасних соціокультурних умовах, поряд із освітнім процесом та безпосередньо роботою, набуває й дозвіллева діяльність, в контексті формування певних стратегій життя молодого покоління, оскільки саме вона є важливою галуззю для самореалізації, а відтак стосується не лише інтересів окремого індивіда, а й всього суспільства. Активні, пасивні, розважальні та розвиваючі певні якості, навички й вміння типи дозвіллевої діяльності (наприклад, відвідування культурно-мистецьких заходів, заняття творчістю, спортом тощо) відчутно впливають на формування світосприйняття людини, її духовного розвитку та ціннісних орієнтацій, а найголовне те, що визначають стратегію життя – активну чи пасивну.

В умовах високорозвиненого соціокультурного простору, вільний час визначається невід’ємною частиною збалансованого управління особистим часом і превалюючою детермінантою, спрямованою на потреби людини. Право на дозвілlevу діяльність, участь у суспільному та культурно-мистецькому житті, вважається своєрідним показником суспільної якості в умовах особистої свободи.

Дозвіллева діяльність відіграє важливу роль у суб’єктивному сприйнятті благополуччя людини, адже надає можливість для задоволення життєвих цінностей і потреб. Завдяки участі в дозвіллевій діяльності, людина вибудовує соціальні відносини, створює передумови для відчуття позитивних емоцій, набуває додаткові навички, вміння та знання, а відтак – поліпшує якість життя.

Варто зазначити, що зарубіжними дослідниками було запропоновано кілька варіантів кваліфікації дозвіллевої діяльності, відповідно до впливу на якість життя людини. Наприклад, К. Ллойд та К. Аулд вказують на відмінності між його варіантами – видами дозвілля, орієнтованими на людину (*person-*

centred – тобто безпосередньо дозвілля, задоволення від нього індивідуума, його ставлення до дозвілля) та орієнтованими на місце (place-centred – тобто ресурси та оточуюче середовище для проведення дозвіллевої діяльності) [7, с. 43–71], які мають вимірюватися при оцінюванні окремих видів діяльності. Дослідники пропонують розподіл дозвілля на 6-ть категорій: засоби масової інформації, суспільні міроприємства, міроприємства на свіжому повітрі, спортивні міроприємства, культурні міроприємства та хобі.

А дослідження ін. науковців – Л. Лінга та П. Лі, [6, с. 161–180], Б. МакКорміка та Ф. МакГурі [8, с. 77–93], доводять, що взаємодія цих двох видів дозвілля створює та підтримує якість життя людини.

Х. Тінслі та Б. Елдрідж розробили класифікацію дозвіллевих міроприємств на основі задоволення необхідних потреб людини. Відтак, їх таксономія дозвіллевої діяльності має 11-ть груп: новизна, приналежність, чуттєва насолода, когнітивна стимуляція, самовираження, творчість, конкуренція, опосередкована конкуренція, релаксація та ін. [12, с. 123–132].

Д. Скот та Ф. Уїллітс пропонують власний розподіл дозвілля на типи, відповідно до соціалізації – творче, художнє, інтелектуальне та спортивне [9, с. 319–330].

Серед вітчизняних науковців, загальною є наступна класифікація дозвіллевої діяльності: активна та пасивна (за ознаками); щоденна, щотижнева, відпускна, святкова (за періодичністю); короткочасна, довготривала, епізодична (за тривалістю); творча, культурна, рекреаційна, спортивна, декоративно-прикладна, туристична (за напрямками діяльності) [1, с. 13].

Варто зазначити, що традиційним підходом при визначенні впливу дозвіллевої діяльності на якість життя людини, є акцентування на дослідженні ролі місцевих показників, тобто частоти використання об'єктів дозвілля, тоді як фактор задоволення від особистісно-орієнтованого проведення вільного часу великою мірою ігнорується.

У даному випадку вважаємо за доцільне проаналізувати кілька аспектів формування якості життя людини в соціокультурному просторі XXI ст. – об'єктивні критерії природи дозвілля, у контексті впливу на якість життя (наприклад, використання певних місць проведення дозвілля, інвентарю або послуг), з метою осмислення дозвілля в умовах не пов'язаних з досвідом особистості та суб'єктивні критерії вимірювання дозвіллевої діяльності (ставлення до нього та рівень задоволення людини від дозвілля).

Одним із важливих об'єктивних факторів, які впливають на якість життя є дозвіллеві види діяльності. Варто зазначити, що при вивченні дозвілля, вчені нерідко фокусують увагу на впливі спортивних або розважальних міроприємств на якість життя людини в контексті пріоритетних факторів, таких як соціальна взаємодія, відчуття досягнення результату та рівень задоволення своїм дозвіллям. Відповідно до отриманих результатів, величезний вплив на підвищення якості життя мають ті види дозвіллевої діяльності, в яких центральним компонентом є соціальна взаємодія, а найкращим предиктом якості життя виступають міроприємства, орієнтовані на людські потреби, що

пояснюється наявністю «корисних наслідків» соціальної взаємодії з іншими людьми в результаті участі в активних видах дозвіллевої діяльності (відпускні туристичні мандрівки, активні види спорту, відвідування спортивних міроприємств тощо). Відтак, безумовно, активне дозвілля взаємопов'язане з соціальною підтримкою та підвищенням якості життя.

Так, загальновідомим є факт позитивного взаємозв'язку між участю індивідів у міроприємствах активного фізичного дозвілля та якістю життя – з одного боку наявний позитивний зв'язок між соціальними діями (щасливіші люди активніше проявляють свої здібності на соціальних заходах), з іншого, превалюючою стає альтернативна теорія потреби, відповідно до якої задоволення потреб має відчутний ефект на підвищення якості життя людини (якщо індивід може задовольнити власні потреби, він буде підтримувати або поліпшувати якість життя).

На думку Х. Тінслі та Б. Елдріджа, дозвіллева діяльність, пов'язана з задоволенням потреб і сприятливо відображається на якості життя та здоров'ї людини [12, с. 123–132].

Варто зазначити, що важливим фактором під час дослідження впливу дозвілля на якість життя людини є гендерні, освітні та вікові ознаки, а також фінансовий рівень. Наприклад, чоловіки та жінки, які належать до складу високого соціального класу, займаються аналогічною дозвіллевою діяльністю, у той час як представники середнього соціального класу досить суттєво відрізняються дозвіллевою активністю; студенти частіше та ефективніше беруть участь в активному дозвіллі [11, с. 73–89].

Діяльність та досвід, пов'язані з дозвіллям, можуть мають різні переваги, а відповідно й різний фактор впливу на якість життя для різних груп людей. Так, наприклад, для працюючих людей, дозвіллева діяльність може бути своєрідним антистресовим засобом, у той час як для людей похилого віку участь у дозвіллевих міроприємствах забезпечує можливість для соціальної взаємодії.

Відтак, дозвіллева діяльність відіграє важливу роль у формуванні якості життя, оскільки надає змогу реалізувати потреби, відповідно до життєвих цінностей індивіда. Завдяки їй люди будують соціальні відносини, відчувають позитивні емоції, набувають додаткові навички та знання, відповідно покращуючи якість життя.

Наукова новизна. Проведено культурологічне дослідження взаємовпливу понять «якість життя» та «дозвілля»; проаналізовано сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів дозвілля та визначено їх вплив на якість життя; розглянуто сучасні форми дозвіллевої діяльності в контексті формування якості життя людини в соціокультурному просторі XXI ст.

Висновки. На основі проведеного культурологічного аналізу дозвіллевої діяльності як чинника формування якості життя людини в соціокультурному просторі XXI ст. з'ясовано, що позитивні емоції, отримані у процесі дозвіллевої діяльності, забезпечують більш високий рівень сприйняття якості життя людини.

Список використаних джерел

1. Воловик А., Воловик В. Педагогіка дозвілля / А. Воловик, В. Воловик. – Харків: ХДАК, 1999. – 329 с.
2. Дюмазедье Ж. Р. Планирование досуга и культурное развитие / Ж. Дюмазедье // Образование взрослых и досуг в современной Европе. – Прага: «Обрис», 1966. – С. 53–65.
3. Понукалина О. В. Досуг в структуре городского пространства: автореферат дис. ... кандидата социологических наук : 22.00.04 / Саратов. гос. техн. ун-т. – Саратов, 2002. – 16 с.
4. Argyle M. The psychology of happiness / M. Argyle. – London: Methuen, 1987. – 256 p.
5. Csikszentmihalyi M. Flow: The psychology of optimal experience / M. Csikszentmihalyi. – New York: Harper Collins, 1990. – 303 p.
6. Leung, L., & Lee, P.S.N. Multiple determinants of life quality: the roles of Internet activities use of new media, social support, and leisure activities / L. Leung, P. S. N. Lee // Telematics and Informatics. – 2005. – № 22. – pp. 161–180. – <https://doi:10.1016/j.tele.2004.04.003>
7. Lloyd, K. M., & Auld, C. J. The role of leisure in determining quality of life: issues of content and measurement / K. M. Lloyd, C. J. Auld // Social Indicators Research. – 2002. – № 57. – pp. 43–71.
8. McCormick, B., & McGuire, F. Leisure in community life of older rural residents / B. McCormick, F. McGuire // Leisure Sciences. – 1996. – Vol. 18. – № 1. – pp. 77–93.
9. Scott, D., & Willits, F. K. Adolescent and adult leisure patterns: A Reassessment / D. Scott, F. K. illits // Journal of Leisure Research. – 1998. – № 30(3). – pp. 319–330.
10. Shin C. C., Johnson D. M. Avowed happiness as an overall assessment of quality of life / C. C. Shin, D. M. Johnson // Social Indicators Research. – 1978. – № 5. – pp. 475–492. – <https://doi:10.1007/BF00352944>
11. Sylvia-Bobiak, S., & Caldwell, L. L. Factors related to physically active leisure among collegestudents / S. Sylvia-Bobiak, L. L. Caldwell // Leisure Sciences. – 2006. – № 28 (1). – pp. 73–89. – <https://doi.org/10.1080/01490400500332728>
12. Tinsley, H. E. A., & Eldredge, B. D. Psychological benefits of leisure participation: A taxonomy of leisure activities based on their need-gratification properties / H. E. A. Tinsley, B. D. Eldredge // Journal of Counseling Psychology. – 1995. – № 42(2). – pp. 123–132. – <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0167.42.2.123>

References

1. Volovyk, A., Volovyk, V. (1999). *Pedagogy of leisure*. Kharkiv: Kharkivska Derzhavna Akademiia kultury.
2. Dumazedier, J. (1966). Planning leisure and cultural development. *Education of adults and leisure in modern Europe*, pp. 53–65.
3. Ponukalina, O. (2002). *Leisure in the structure of urban space*. D. Ed. Saratov State Technical University.

4. Argyle, M. (1987). *The psychology of happiness*. London: Methuen.
5. Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper Collins.
6. Leung, L., Lee, P.S.N. (2005). Multiple determinants of life quality: the roles of Internet activities use of new media, social support, and leisure activities. *Telematics and Informatics*, no. 22, pp. 161–180. <https://doi:10.1016/j.tele.2004.04.003>.
7. Lloyd, K.M., Auld, C.J. (2002). The role of leisure in determining quality of life: issues of content and measurement. *Social Indicators Research*, no. 57, pp. 43–71.
8. McCormick, B., McGuire, F. (1996). Leisure in community life of older rural residents. *Leisure Sciences*, vol. 18, no. 1, pp. 77–93.
9. Scott, D., Willits, F.K. (1998). Adolescent and adult leisure patterns: A Reassessment. *Journal of Leisure Research*, no. 30(3), pp. 319–330.
10. Shin, C.C., Johnson, D.M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of quality of life. *Social Indicators Research*, no. 5, pp. 475–492. <https://doi:10.1007/BF00352944>.
11. Sylvia-Bobiak, S., Caldwell, L.L. (2006). Factors related to physically active leisure among collegestudents. *Leisure Sciences*, no. 28(1), pp. 73–89. <https://doi.org/10.1080/01490400500332728>
12. Tinsley, H.E.A., Eldredge, B.D. (1995). Psychological benefits of leisure participation: A taxonomy of leisure activities based on their need-gratification properties. *Journal of Counseling Psychology*, no. 42(2), pp. 123–132. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0167.42.2.123>